

คู่มือโรคข้าวช่วงฤดูฝน

ฉบับคู่มือภาคสนาม

รู้ทัน โรคสำคัญ สังเกตอาการให้ไว
และวางแผนดูแลแปลงอย่างเหมาะสม
เอกสารความรู้สำหรับเกษตรกร ฉบับปรับปรุง
จัดทำโดย: ทีมงานผู้เชี่ยวชาญ Growina Thailand

สารบัญ: อ่านง่าย ใช้ได้จริงในแปลง

1	ก่อนเริ่มอ่าน: หน้าฝน น้ำดี แต่โรคก็มาไว	1
1.1	คู่มือนี้ช่วยอะไร และควรใช้อย่างไร	1
2	โรคไหม้ (Rice Blast)	1
2.1	จุดสังเกตและปัจจัยเสี่ยง	2
2.2	แนวทางจัดการ	2
3	โรคขอบใบแห้ง (Bacterial Leaf Blight)	2
3.1	จุดสังเกตและปัจจัยเสี่ยง	3
4	โรคกาบใบแห้ง (Sheath Blight)	3
4.1	จุดสังเกตและปัจจัยเสี่ยง	4
4.2	แนวทางจัดการ	4
5	โรคใบจุดสีน้ำตาล (Brown Spot)	4
5.1	จุดสังเกตและปัจจัยเสี่ยง	4
5.2	แนวทางจัดการ	5
6	สรุปเปรียบเทียบและเช็กลิสต์ภาคสนาม	5
6.1	ดูตำแหน่งแผล แล้วค่อยดูรูปร่าง	5
6.2	เช็กลิสต์เดินแปลงสัปดาห์ละครั้ง	5
7	สรุปท้ายเล่ม: แปลงแข็งแรง เริ่มจากการจัดการที่ถูกต้อง	6

1 ก่อนเริ่มอ่าน: หน้าฝน น้ำดี แต่โรคก็มาไว

ความชื้นสูง ฝนตกต่อเนื่อง ลมแรง และน้ำขัง เป็นสภาพที่เอื้อต่อการแพร่ระบาดของเชื้อรา และแบคทีเรียในนาข้าว หากเห็นอาการตั้งแต่ระยะแรกและจัดการตรงสาเหตุ จะช่วยลดโอกาสที่โรคลุกลามและกระทบผลผลิต

เดินแปลงให้บ่อย แยกสาเหตุให้ถูก และจัดการให้ทัน
คือหัวใจของการดูแลข้าวช่วงฤดูฝน

1.1 คู่มือนี้ช่วยอะไร และควรใช้อย่างไร

คู่มือนี้ช่วยอะไร:

- แยกอาการเด่นของโรค
- รู้ปัจจัยเสี่ยงในแปลง
- วางแนวทางป้องกันเบื้องต้น
- มีเช็กลิสต์สำรวจแปลง

ควรใช้คู่มืออย่างไร:

- เทียบอาการหลายจุดในแปลง
- ถ่ายภาพและจดวันที่พบอาการ
- ขอคำแนะนำเมื่อไม่แน่ใจ
- อ่านฉลากก่อนใช้ผลิตภัณฑ์

หมายเหตุสำคัญ: อาการของโรค การขาดธาตุอาหาร และพิษจากสารเคมีอาจคล้ายกัน การวินิจฉัยจากภาพหรืออาการเพียงจุดเดียวอาจคลาดเคลื่อนได้ ตำแหน่งที่เกิดแผล รูปร่างและสีของแผล สภาพแปลงก่อนพบอาการ จะช่วยให้แยกโรคได้แม่นยำขึ้น

2 โรคไหม้ (Rice Blast)

สาเหตุ: เชื้อรา *Pyricularia oryzae* (ปัจจุบันพบการใช้ชื่อ *Magnaporthe oryzae*)

รูปที่ 1: อาการโรคไหม้บนใบข้าว: แผลรูปตากระสวย กลางเทา ขอบน้ำตาลเข้ม (ที่มา: IRRI Rice Knowledge Bank)

2.1 จุดสังเกตและปัจจัยเสี่ยง

- **จุดสังเกต:** แผลคล้ายรูปตาหรือรูปกระสวย กลางแผลสีเทา ขอบสีน้ำตาลเข้ม
- **ช่วงเสี่ยง:** พบได้หลายระยะ โดยเฉพาะระยะกล้า แตกกอ และคอรวง
- **ปัจจัยเอื้อ:** ความชื้นสูง กลางคืนค่อนข้างเย็น มีน้ำค้าง แปรลงแน่น และใส่ไนโตรเจนมากเกินไป
- **ความเสียหาย:** แผลรวมกันจนใบแห้ง หากเกิดที่คอรวง อาจทำให้รวงหัก เมล็ดลีบ หรือไม่เต็มเมล็ด

2.2 แนวทางจัดการ

- เลือกพันธุ์ต้านทานและใช้เมล็ดพันธุ์สะอาด
- ไม่หว่านแน่นและไม่เร่งไนโตรเจนเกินจำเป็น
- สำรวจถี่ขึ้นเมื่ออากาศชื้นต่อเนื่อง
- ใช้สารที่ขึ้นทะเบียนตรงโรค ตามฉลากและคำแนะนำเจ้าหน้าที่

3 โรคขอบใบแห้ง (Bacterial Leaf Blight)

สาเหตุ: แบคทีเรีย *Xanthomonas oryzae*

รูปที่ 2: อาการโรคขอบใบแห้ง: ใบเหลืองแห้งจากขอบใบลามเป็นทางยาว
(ที่มา: IRRI Rice Knowledge Bank)

3.1 จุดสังเกตและปัจจัยเสี่ยง

- **จุดสังเกต:** ใบเหลืองและแห้งจากปลายหรือขอบใบ ลามลงมาเป็นทางยาว ขอบแผลเป็นคลื่น ตอนเช้าอาจพบหยดสีเหลืองชุ่นบนแผล
- **ช่วงเสี่ยง:** มักพบตั้งแต่แตกกอถึงออกรวง โดยเฉพาะหลังฝนหนักและลมแรง
- **ปัจจัยเอื้อ:** ฝนสาด ลมพายุ น้ำท่วมขัง แผลบนใบ และน้ำจากแปลงที่เป็นโรค
- **จุดแยกโรค:** ตอนเช้าอาจพบหยดสีเหลืองชุ่นบนแผล และอาการมักเริ่มที่ขอบหรือปลายใบ

อย่าสับสนกับเชื้อรา: โรคนี้เกิดจากแบคทีเรีย สารป้องกันกำจัดเชื้อราจึงไม่ตรงสาเหตุ ไม่ระบายน้ำจากแปลงป่วยไปแปลงอื่น และควรยืนยันโรคก่อนเลือกผลิตภัณฑ์

4 โรคกาบใบแห้ง (Sheath Blight)

สาเหตุ: เชื้อรา *Rhizoctonia solani*

รูปที่ 3: อาการโรคกาบใบแห้ง: แผลวงรีบนกาบใบใกล้ระดับน้ำ
(ที่มา: IRRI Rice Knowledge Bank)

4.1 จุดสังเกตและปัจจัยเสี่ยง

- **จุดสังเกต:** แผลรูปไข่หรือวงรีบนกาบใบใกล้ระดับน้ำ ลูกกลามขึ้นด้านบนเมื่อความชื้นสูง
- **ช่วงเสี่ยง:** ตั้งแต่แตกกอสูงสุดถึงออกรวง เมื่อทรงพุ่มหนาและโคนต้นขึ้น
- **ปัจจัยเอื้อ:** หว่านหนา อากาศถ่ายเทไม่ดี ใส่ไนโตรเจนมาก และโคนกอขึ้น
- **ความเสียหาย:** แผลลามจากกาบใบสู่ใบด้านบน ทำให้ใบแห้งและลดพื้นที่สังเคราะห์แสง

4.2 แนวทางจัดการ

- ลดความหนาแน่น ใส่ปุ๋ยสมดุล
- ใช้สารที่ขึ้นทะเบียนตรงโรคเมื่อจำเป็น

5 โรคใบจุดสีน้ำตาล (Brown Spot)

สาเหตุ: เชื้อรา *Bipolaris oryzae*

รูปที่ 4: อาการโรคใบจุดสีน้ำตาล: จุดกลมหรือรีสีน้ำตาลบนใบข้าว
(ที่มา: Agrio / ScienceDirect)

5.1 จุดสังเกตและปัจจัยเสี่ยง

- **จุดสังเกต:** จุดสีน้ำตาลกลมหรือรี ขนาดเล็กคล้ายเมล็ดงา บางแผลมีวงสีเหลืองล้อม
- **ช่วงเสี่ยง:** พบได้ตั้งแต่ระยะกล้าถึงออกรวง และอาจติดไปกับเมล็ดพันธุ์

- **ปัจจัยเอื้อ:** ดินความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ธาตุอาหารไม่สมดุล ต้นเครียด และเมล็ดมีเชื้อ
- **ความเสียหาย:** ใบมีจุดจำนวนมากจนแห้ง หากเกิดที่เมล็ด อาจพบเมล็ดต่างและน้ำหนักลด

5.2 แนวทางจัดการ

- ใช้เมล็ดพันธุ์สะอาดและจัดการเศษซาก
- ตรวจดินและใส่ธาตุอาหารให้สมดุล
- ลดภาวะเครียดของต้น
- เลือกสารที่ขึ้นทะเบียนตรงโรคเมื่อจำเป็น

6 สรุปเปรียบเทียบและเช็กลิสต์ภาคสนาม

6.1 ดูตำแหน่งแผล แล้วค่อยดูรูปร่าง

โรค	สาเหตุ	อาการเด่น	ปัจจัยเสี่ยง
โรคไหม้	เชื้อรา	แผลรูปตากระสวย กลางเทา ขอบน้ำตาล	ขึ้น น้ำค้าง แผลงแน่น ในโตรเจนสูง
ขอบใบแห้ง	แบคทีเรีย	เริ่มจากขอบหรือปลายใบลามเป็นทางยาว	ฝนหนัก ลมแรง น้ำจากแปลงป่วย
กาบใบแห้ง	เชื้อรา	แผลวงรีที่กาบใกล้ระดับน้ำลามขึ้นบน	กอแน่น โคนขึ้น ในโตรเจนสูง
ใบจุดสีน้ำตาล	เชื้อรา	จุดกลมหรือรีเล็กคล้ายเมล็ดงา	ดินโทรม ธาตุอาหารไม่สมดุล

หยุดก่อนฟัน: อย่าเลือกสารจากคำว่า “ใบแห้ง” เพียงอย่างเดียว เพราะโรคแบคทีเรีย เชื้อรา การขาดธาตุอาหาร และพิษสาร อาจทำให้ใบแห้งคล้ายกัน ต้องวินิจฉัยสาเหตุก่อนเสมอ

6.2 เช็กลิสต์เดินแปลงสัปดาห์ละครั้ง

1. **เลือกจุดสำรวจให้ทั่วแปลง:** เดินซิกแซก ตรวจทั้งขอบแปลง กลางแปลง จุดต่ำ และบริเวณน้ำไหลเข้าออก
2. **ดูจากล่างขึ้นบน:** ตรวจโคนกอ กาบใบ ใบล่าง ใบธง คอรวง และเมล็ด
3. **บันทึกข้อมูล:** ถ่ายภาพระยะใกล้และภาพรวม จดวันที่ ระยะข้าว อากาศ ปุ๋ยและสารล่าสุด
4. **แยกสาเหตุก่อนจัดการ:** เทียบอาการหลายจุด หากไม่แน่ใจให้ปรึกษาเจ้าหน้าที่เกษตร

รายการตรวจประจำสัปดาห์:

- ระดับน้ำและการระบายน้ำ
- ความหนาแน่นและอากาศถ่ายเท
- จุดผิดปกติบนใบและกาบ
- การสุกกลามเทียบสัปดาห์ก่อน
- ประวัติปุ๋ยและสารที่ใช้
- ภาพถ่ายและตำแหน่งที่พบ

ความปลอดภัย: ใช้เฉพาะผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นทะเบียนกับพืชและโรคเป้าหมาย อ่านฉลาก
สวมอุปกรณ์ป้องกัน และเคารพระยะเว้นก่อนเก็บเกี่ยว

7 สรุปท้ายเล่ม: แปลงแข็งแกร่ง เริ่มจากการจัดการที่ถูกจุด

ลดความหนาแน่น จัดการน้ำ ใส่ธาตุอาหารให้สมดุล ใช้เมล็ดพันธุ์สะอาด และสำรวจแปลง
สม่ำเสมอ คือพื้นฐานสำคัญของการลดความเสี่ยงโรคในฤดูฝน

บทบาทของผลิตภัณฑ์: ผลิตภัณฑ์บำรุงพืชใช้เพื่อสนับสนุนความสมบูรณ์ของต้นตาม
ฉลาก ไม่ใช่แทนสารป้องกันกำจัดโรค และไม่ควรอ้างว่าสามารถรักษาโรคได้โดยไม่มี
ข้อมูลทะเบียนรองรับ

ปรึกษาปัญหาโรคข้าวฟรี! ติดต่อทีมงาน Growina Thailand

โทร: 093-818-6658 / 093-323-1618

LINE: @Growina

Facebook: Growina Thailand

เอกสารอ้างอิง:

- กรมส่งเสริมการเกษตร. “ชาวนาอย่าประมาท รู้ทัน โรคระบาดช่วงฤดูฝน”
- กรมการข้าว. “ฐานความรู้เรื่องโรคขอบใบแห้งและโรคข้าวสำคัญ”
- IRRI Rice Knowledge Bank. “Rice Blast”, “Bacterial Blight”, “Sheath Blight”
(www.knowledgebank.irri.org)
- Agrio. “Brown Leaf Spot” (agrio.app)